

سبقت‌گرای

اُستادانه

همانند یک اُستاد یاد بگیرید!

خلاصه کتاب آئین زندگی (اخلاق کاربردی) احمد حسین شریفی ویراست دوم

فهرست مطالب

۲	مقدمه: معناشناسی و جایگاه اخلاق کاربردی
۵	فصل اول: اخلاق دانشجویی
۹	فصل دوم: اخلاق پژوهش
۱۳	فصل سوم: اخلاق نقد (شیوه‌های مواجهه با اندیشه‌ها)
۱۷	فصل چهارم: اخلاق معیشت
۲۰	فصل پنجم: اخلاق معاشرت
۳۰	فصل ششم: اخلاق جنسی
۳۶	فصل هفتم: اخلاق سیاست (اخلاق زمامداری)
۴۳	فصل هشتم: اخلاق مناظره و گفت و گوی علمی

مقدمه: معناشناسی و جایگاه اخلاق کاربردی

۱. معناشناسی اخلاق و علم اخلاق

واژه اخلاق در لغت به معنای سرشت و سجیه به کار می‌رود، اعم از سجایای نیکو و پسندیده یا سجایای زشت و ناپسند.

رایج‌ترین معنای اصطلاحی اخلاق: صفات و ویژگی‌های پایدار که موجب می‌شوند کارهایی متناسب با آن صفات، به طور خودجوش و بدون نیاز به تفکر، از انسان صادر شود.

اخلاق از یک لحاظ به ۲ دسته تقسیم می‌شود:

۱. اخلاق فضیلت (اخلاق خوب)؛ که مبتنی بر کارهای پسندیده است.

۲. اخلاق رذیلت (اخلاق بد)؛ که مبتنی بر کارهای ناپسند است.

تعریف علم اخلاق در ۲ دسته کلی:

۱. تعریف علم اخلاق با تکیه بر علم: علمی که به آن نفس انسان، چگونه خلقی می‌تواند به دست آورد که تمام کارهایی که به اراده او از او صادر می‌شود، نیکو باشد.

۲. تعریف علم اخلاق با تکیه بر عمل و رفتار اخلاقی: علم اخلاق عبارت است از تحقیق در رفتار آدمی بدان گونه که باید باشد.

تعریف جامع: علم اخلاق، علمی است که ضمن معرفی و شناساندن انواع خوبی‌ها و بدی‌ها، راه‌های کسب خوبی‌ها و رفع بدی‌ها را به ما تعلیم می‌دهد.

۲. انواع پژوهش‌های اخلاقی

امروزه پژوهش‌ها و تحقیقات علمی درباره اخلاق در ۳ حوزه صورت پذیرفته است:

۱. اخلاق توصیفی

در این نوع از پژوهش‌ها به توصیف و معرفی اخلاقیات افراد، گروه‌ها و جوامع مختلف پرداخته می‌شود.

هدف در این پژوهش، تنها آشنایی با نوع رفتار اخلاقی فرد یا جامعه‌ای خاص است.

روش در این اخلاق، تجربی و تاریخی است.

۲. اخلاق هنجاری (اخلاق دستوری)

این اخلاق به بررسی افعال اختیاری انسان از حیث خوبی یا بدی، و بایستگی و نبایستگی می پردازد.

موضوع بحث در این نوع پژوهش، افعال اختیاری انسان است.

روش این پژوهش، استدلالی و عقلی است.

۳. فرا اخلاق

به بررسی تحلیلی و فلسفی درباره مفاهیم و احکام اخلاقی می پردازد.

موضوع این نوع پژوهش، مفاهیم و جملاتی است که در اخلاق هنجاری مورد بحث قرار می گیرند.

وظیفه اصلی در این پژوهش، بررسی معنای خوب و بد و تحلیل گزاره‌های مورد بحث است.

۳. اخلاق کاربردی

اخلاق کاربردی، در حقیقت زیرمجموعه اخلاق هنجاری است و به تعبیری همان اخلاق هنجاری است. این اخلاق درصدد آن است که کاربرد و اعمال منظم و منطقی نظریه اخلاقی را در حوزه مسائل اخلاقی خاصی نشان دهد. همچنین این اخلاق شامل اخلاق حرفه‌ای نیز می‌شود. منظور از اخلاق حرفه‌ای، تأمل درباره ابعاد اخلاقی موضوعاتی است که به مشاغل خاصی مربوط می‌شود؛ مانند اخلاق پزشکی، اخلاق روزنامه‌نگاری و ...

اهمیت و جایگاه اخلاق کاربردی

علم اخلاق، یکی از ضروری‌ترین علوم برای انسان است. امام کاظم (ع) فرمودند: لازم‌ترین دانش برای تو، دانشی است که تو را به صلاح قلبت راهنمایی کند و فساد آن را برایت آشکار سازد.

هدف اصلی رسالت انبیاء؛ پرورش اخلاقی مردمان و تزکیه و تهذیب جان‌های آن‌ها بوده است.

در عین اینکه اکثر افراد، با فضایل و رذایل اخلاقی آشنا هستند، باز هم بعضی از افراد به درستی به وظایف اخلاقی خود عمل نمی‌کنند. مشکل عمده بسیاری از افراد این است که:

۱. راه انجام وظایف اخلاقی و نحوه اعمال احکام اخلاقی را نمی‌توانند به درستی تشخیص دهند.

۲. در بزنگاه نمی‌توانند تصمیم اخلاقی درستی اتخاذ کنند.

راه حل مشکل = شناخت بیماری (مفسده اخلاقی) + راه علاج + تصمیم اخلاقی

اُستادانه - همانند یک اُستاد یاد بگیرید!

رسالت عمده اخلاق کاربردی، تحلیل و بررسی ریشه‌ای و بنیادین فضایل و رذایل اخلاقی و راه تشخیص تکالیف اخلاقی و شیوه تحقق آنها در حوزه‌های خاص است.

اُستادانه دات کام - همانند یک استاد یاد بگیرید

فصل اول: اخلاق دانشجویی

۱. اهمیت و ضرورت

اهمیت علم و علم‌آموزی، از دیدگاه اسلام، آنقدر واضح است که نیاز به توضیح زیادی ندارد. نخستین آیاتی که بر پیامبر اکرم نازل شد (سوره علق)، بهترین دلیل بر جایگاه ویژه تعلیم و تعلّم در اسلام است. ضرورت تحصیل از دیدگاه اسلام، ضرورتی مطلق است. یعنی هیچ قید و محدودیتی (زمانی، مکانی و ...) ندارد. تحصیل علم، مطلوبیت ذاتی ندارد. یعنی به صرف عالم شدن و تحصیل علم، سعادت حقیقی انسان تأمین نمی‌شود. فراوان بوده‌اند عالمانی که علم را در جهت توسعه فساد به کار گرفته‌اند.

۲. دانش‌اندوزی و پارسایی

بی‌تردید متون دینی، همه انسان‌ها حتی کافران و فاسقان را به دانش‌اندوزی و پیروی از دانش و پرهیز از پیروی گمان دعوت کرده و به تعقل و تدبّر فراخوانده است. پارسایی در کنار خردورزی و دانش‌اندوزی به معنای ناتوانی بی‌تقوایان از درک و اقامه براهین عقلی نیست؛ بلکه مراد آن است که با بازگرداندن روح و سرشت آدمی به حالت پاکی و صداقت نخستین و فطری‌اش، فراگیری و پذیرش حقایق را برای او تسهیل کند. تقوا سبب می‌شود فطرت انسان به پاکی و زلالی نخستین خود بازگردد.

۳. موانع دستیابی به علم حقیقی

ذهن آدمی، گاه در اثر چینش نادرست مقدمات یا کوتاهی در انتخاب مواد یقین‌آور برای استدلال دچار خطا می‌شود و به نتیجه‌ای نادرست دست می‌یابد و گاه در اثر مشکلات اخلاقی و آلودگی‌های نفسانی، از درک درست حقایق ناتوان می‌گردد.

مهم‌ترین لغزش‌گاه‌های اخلاقی علم‌آموزی و خردورزی عبارتند از:

۱. پیروی از حدس و گمان

یکی از لغزش‌گاه‌های فهم و اندیشه درست آن است که انسان به جای پیروی از یقین، به حدس و گمان، بسنده کند؛ چون دستیابی به یقین و تشخیص واقعیت در همه امور زندگی، کاری دشوار است و با توجه به گزینه راحت‌طلبی، انسان‌ها اساس زندگی خود را بر گمان بنا می‌کنند. که قرآن کریم به شدت با آن به مخالفت برخاسته است.

۲. تقلید کورکورانه

یکی دیگر از موانع تحصیل علم واقعی و داشتن اندیشه درست، سپردن مهارت تفکر به دست دیگران است. ویژگی بسیاری از مردم این است که باورهای عمومی و اجتماعی را به سادگی و بدون تفکر می‌پذیرند. این تقلید، شامل هرگونه دنباله روی کورکورانه می‌باشد؛ مانند تقلید از پیشینیان، پیروی از بزرگان و شخصیت‌های مشهور جامعه و ...

۳. شتاب‌زدگی

انسان در داوری‌های علمی و عقلانی خود شتاب می‌کند؛ و به صرف فراهم آمدن اطلاعاتی اندک درباره یک موضوع، به نتیجه‌گیری می‌پردازد. قرآن در تفسیر شتاب‌زدگی می‌فرماید: "و انسان در اثر شتاب‌زدگی، بدی‌ها را طلب می‌کند آن‌گونه که نیکی‌ها را می‌طلبد؛ و انسان همیشه عجول بوده است". امام علی (ع) نیز می‌فرماید: از شتاب‌زدگی بپرهیز؛ زیرا شتاب‌زدگی در کارها موجب می‌شود که انسان به هدف نرسد و کارش مورد ستایش نباشد.

۴. تمایلات نفسانی

هدف از تحصیل علم، رسیدن به حقیقت به میزان توان است. نشستن گرد و غبار گرایش‌های نفسانی بر چهره دیدگان اندیشه، مانع از رسیدن به حقیقت می‌شود. عوامل انحراف تفکر:

۱. حب ۲. بغض ۳. جهت‌گیری‌های تعصب‌آمیز ۴. عجب و خودبزرگ‌بینی

۴. آداب اخلاقی آموختن

۱. انگیزه الهی (اخلاص)

پیامبر اکرم، در حدیث مشهوری می‌فرماید: "هر کس خود را ۴۰ روز برای خدا خالص کند، چشمه‌های حکمت از قلب او بر زبانش جاری خواهد شد."

ماهیت هر عملی با توجه به نیتی که فرد در انجام آن داشته است، مشخص می‌شود. در اخلاق اسلامی، برای ارزش‌گذاری اخلاقی یک کار، وجود ۲ عنصر ضروری است:

۱. حسن فعلی؛ خوب بودن کار

۲. حسن فاعلی؛ نیت خوب داشتن در انجام کار

از دیدگاه اسلام، کار اخلاقی و ارزشمند، کاری است که صرفاً برای رضایت خدا انجام گرفته باشد.

